

voor het rendement van de ondernemer. Over alles wat het ondernemingsbestuur doet en laat, legt ze verantwoording af bij de eigenaar die met zijn eigen belang als enige criterium erop toeziet dat zijn ingebrachte kapitaal op de juiste, winst-maximaliserende, manier ingezet wordt. Dat is een goed systeem, maar ook een hard systeem.

Organisaties die geen economisch risico dragen, kopiëren gretig de prettig lijkende uiterlijkheden van het gedrag van ondernemingen. Maar dat gedrag is alleen productief onder de voorwaarde van de particuliere ondernemingseigendom en dus van de onverbreekelijke relatie tussen kapitaalverschaffer en controle op de bedrijfsvoering. In de constellatie van maatschappelijke organisaties, waar die relatie er niet is – waar wordt geopereerd met andermans centen en toezicht dus vrijblijvend is (want ook niet onderworpen aan democratische controle) –, leidt het enkel overnemen van bedrijfsmatige taal en attributen in het beste geval tot potsierlijk would-be zakenmannetjesgedrag en in het slechtste tot verspilling of zelfs fraude en corruptie.

'Vraag' is niet heilig, ook niet de 'vraag' van studenten. Al helemaal niet als die vraag van studenten impliciet als gelijkwaardig substitueert voor de vraag van afnemers in markteconomische zin wordt gepresenteerd. Er zijn nu eenmaal voorzieningen die geen markt vraag van welke zijde dan ook als rechtvaardiging van hun bestaan nodig hebben.. De historische wetenschapsbeoefening is daar wat mij betreft de eerste van. En dan heb ik het nog niet eens over de rechtvaardiging vanuit het zogenaamde algemeen-maatschappelijke nut van historische kennis. Als dat nut er al is, zal het toch een abstractie blijven. Historische kennis is nu eenmaal een elitair privilege; zodra het een algemeen bezit wordt, is het geen historische kennis meer, maar hooguit Grootste-Nederlander-Aller-Tijden-achtige folklore. De historische wetenschap is een goed op zich, een intrinsieke waarde die geen 'vraag' nodig heeft. De enige relatie met de markt moet die tussen financier en begunstigde zijn. Een goed voorbeeld lijkt mij om te beginnen het invoeren van een pulptax. Over de miljarden die nu verdiend worden met de onnozelse amusements televisie, inclusief zoiets als voetbalkampioenschappen, moet bij wijze van genoegdoening vijf procent extra belasting geheven worden. Daarmee wordt dan onderzoek naar vijftiende-eeuwse mystiek, zestiende-eeuwse bibliotheken, zeventiende-eeuwse poëzie, achttiende-eeuwse geleerdencorrespondentie, negentiende-eeuwse decadentisme en andere écht relevante onderwerpen betaald. Waarom? Gewoon omdat historisch onderzoek goed, schoon en waar is. Laat er alsjeblieft nog héél véél mastodonten bijkomen.

Peter Thissen (1966) studeerde in Nijmegen Nieuwe Geschiedenis van 1985 tot 1989 en promoveerde aldaar in 1994 op het proefschrift *Werk, netwerk en letterwerk van de familie Van Hoogstraten in de zeventiende eeuw*. Sociaal-economische en sociaal-culturele achtergronden van geletterden in de Republiek. Sinds zijn vervangende dienstplicht bij het Katholiek Documentatie Centrum (1989-1991) werkt hij in het bedrijfsleven. Hij geeft de pen door aan drs. Lisenka Fox. •

Boeken Top 5

• Wim van Meurs

Voor deze vaste rubriek stelt een historicus of een historicus in spe op verzoek van de redactie een Boeken Top 5 samen: een lijst van werken die een blijvende indruk hebben gemaakt en van invloed zijn geweest op zijn of haar vorming – als wetenschapper, historicus en mens. Ditmaal viel de eer te beurt aan Wim van Meurs. Hij promoveerde in 1993 in Utrecht op *Oost-Europese geschiedschrijving*. Na tien jaar onderzoeker en docent aan de Freie Universität, de Humboldt Universiteit in Berlijn en de Ludwig-Maximilians-Universität in München te zijn geweest, is hij sinds september 2004 in Nijmegen werkzaam als UD Politieke Geschiedenis, waar hij onder andere onderzoek doet naar het proces van Europese integratie en de politieke geschiedenis van Oost-Europa en de Balkan.

1. Jürgen Kehrer (red.), *Mord am Niederrhein. Kriminalstorys* (Dortmund 2004)

Soms (heel soms) is een boek ook aardig of aandoenlijk omdat de auteurs de plank misslaan. Als nieuwbakken inwoner van Kleef begon ik aan deze bundel die voor elke 'grotere' plaats aan de Nederrijn tussen Kranenburg en Krefeld een *krimi* met *couleur locale* beloofde. En dat terwijl in de lokale krant elke aanrijding met blikshade de voorpagina al haalt! Ook de auteurs vonden het kennelijk een hele uitdaging en lieten hun fantasie de vrije loop. Een komt bijvoorbeeld met de (zelf?)moord van zeven politieagenten in Geldern, maar wat als 'absurdistische' *short story* bedoeld is, blijft toch vooral onrealistisch. Absurdisme is immers alleen werkzaam als de auteur net genoeg realisme toevoegt. Een andere auteur introduceert een misdaadbestrijder uit Goch, heen een weer geslingerd tussen geld- en vrouwenproblemen, maar ook deze figuur kan niet in de schaduw staan van een Sam Spade of Philip Marlowe. Wie twintig zulke verhalen leest die bij de plot of bij de karakterschildering de mist in gaan, kijk met andere ogen naar het literaire maatwerk van schrijvers als Roald Dahl, Raymond Chandler, Dashiell Hammett en Somerset Maugham. De Nederrijn regio is en blijft ook wat dat betreft periferie. Een poging om de Oriëntexpress door Kleef te laten rijden moet wel ontsporen ...

2. Jan Zielonka, *Explaining Euro-Paralysis: why Europe is Unable to Act in International Politics* (Londen 1998)

Een eigen buitenlandse politiek voor de Europese Unie is – zeker na het grondwetsfiasco – een onderwerp voor beroepsoptimisten met veel geduld. De eigenlijke geschiedenis van de Europese integratie begint op dit gebied met het Verdrag van Maastricht (1991) en is sindsdien vooral institutioneel gezien niet stil blijven staan. Eurosceptici doen de buitenlandse politiek meestal af als een van de vele onwenselijke en/of tot mislukken gedoemde integratieprojecten. Diegenen die zich er met meer diepgang mee bezighouden zijn vooral institutionalisten en optimisten. De institutionalisten zijn tevreden met de complexe institutionele en procedurele Brusselse bouwwerken. De optimisten gebruiken de machtspolitieke concurrentie binnen de EU als excuus voor de wanverhouding tussen woorden en daden. De

Poolse politicoloog Jan Zielonka kiest als een van de weinigen een *strategische* aanpak, ook al klinkt de titel sceptisch of zelfs defaitistisch. De dilemma's en blokkades op Europa's weg van *soft power* naar een echte veiligheidspolitieke actor en een garantie voor stabiliteit en vrede in en om Europa te maken zijn ingebakken in de natuur van de EU-25. Om er enkele te noemen: asymmetrische machtsverhoudingen, heel verschillende nationale militaire en diplomatieke tradities het ontbreken van een eenduidige doelstelling na de Koude Oorlog, de moeizame emancipatie van de NAVO en de inherente spanning tussen democratische besluitvorming en accuraat crisismanagement. Met een scherpe pen analyseert Jan Zielonka deze uitdagingen (of onmogelijkheden) en vindt in zijn betoog steeds weer een mooie combinatie van abstractere structurele dilemma's en de eigen dynamiek van de politieke besluitvorming. Zijn conclusie heet dan ook niet *mission impossible* maar *the choices to be made*. Weer een auteur die een complex onderwerp en een zee van literatuur in een slanke en overtuigende studie weet te verenigen.

3. Maria Bucur, *Eugenics and Modernization in Interwar Romania* (Pittsburgh 2002)

Het lijkt een thema voor een handvol superspecialisten - de receptie in Roemenië tijdens het interbellum van Westerse ideeën over 'eugenetiek'. Eugenetiek houdt zich bezig met de bestudering en toepassing van methoden, die de erfelijke (fysieke of geestelijke) kwaliteiten van toekomstige generaties zouden kunnen verbeteren of aantasten. Roemenië was destijds (net als nu) een land dat een moeizame politieke en economische moderniseringsfase doormaakte, die eind jaren dertig uitmondde in een autoritair-fascistoïde regime. Na de communistische machtsovername in 1947-1948 volgde weer een heel ander moderniseringsproject.

Bucur doorbreekt de geijkte patronen van de geschiedschrijving over Roemenië in de 19e en 20ste eeuw, die conservatieven tegenover hervormers en nationalist tegenover communisten stelt. Haar analyse op het microniveau van de ideeëngeschiedenis brengt een ingewikkelde vervlechting van politieke en academische carrières, intellectuele concepten en hun maatschappelijke relevantie aan het licht. Het blijkt dat de handvol voortrekkers van de 'eugenetiek' in Roemenië weliswaar uit één school stamde, maar in de wisselvallige politieke geschiedenis van het land waren hun loopbanen zeer verschillend. Sommige belandden in de maalstroom van lokale fascistische en nationalistische groeperingen, andere zetten zich tientallen jaren onvermoeibaar in voor dorpscholen in alle uithoeken van het land, om dan toch nog carrière te maken in de communistische partij. Het is verduiveld lastig zoiets te presenteren zonder de indruk te wekken dat alle academici slaven van de politiek en hun eigen geldingsdrang waren of dat elke actor òf in het laatste 'fascist' òf in het laatste 'traditionalist' paste. Juist de rare sprongen van sommigen laten zien dat volkshygiëne (die inentingcampagnes maar ook schedelmetingen konden omvatten) als aspect van modernisering en '*social engineering*' zowel fascist als socialist bezighield. Tegelijkertijd stonden conservatieven en nationalist voor het dilemma hoe ze de plattelandsbevolking als "kern van de natie" konden behoeden en behouden zonder hun leefwijze en tradities te veranderen.

Een van de kwaliteiten van dit boek is dat de auteur erin geslaagd is de gulden middenweg te vinden: Het thema is complex en onbekend, maar haar betoog is voor iedere geïnteresseerde historicus te volgen. De noodzakelijke voorkennis en achtergrondinformatie worden bijna ongemerkt en goed gedoseerd in een

buitengewoon kundig gecomponeerd boek aangeboden. Een lichtend voorbeeld voor iedereen die bij het schrijven meent dat de opbouw van het betoog vanzelf en dwingend uit het bronnenmateriaal volgt en dat eigenlijk alleen het aantal pagina's telt. In de laatste jaren heb ik moeten ondervinden dat deze Rankiaanse traditie bij Duitse geschiedenisstudenten bijna onuitroeibaar is. Wie zo'n 'omgevalen kaartenbak' dan als onleesbaar bekritiseert, krijgt steevast als antwoord: "Ich weiß, aber es geht nicht anders!"

4. Olwen Hufton, *The Poor of Eighteenth-Century France* (Oxford 1974)

Nog een voordeel van verhuizen: Elk boek gaat (minstens) twee keer door je handen: weggooien of inpakken? Bij mijn verhuizing van München naar Kleef was het aantal slachtoffers groot en de oudpapiercontainer een paar keer boordevol. Het stapeltje met de boeken die bij het in- of uitpakken goede herinneringen oproepen was veel en veel kleiner. Ook hier waren uiteindelijk toch nog veel teleurstellingen bij, maar Hufton's boek over het dagelijkse leven in het voorrevolutionaire Frankrijk was een uitzondering, ook al had ik het twintig jaar geleden voor het laatst gelezen. Tijdens mijn studie in Utrecht was het verplichte literatuur voor economische en sociale geschiedenis. De schijfster slaagde er als geen ander in om een realistisch beeld van de alledaagse werkelijkheid *buiten* Parijs te schilderen. Wie teveel over de 'grote politiek' van de zonnekoningen en de Franse Revolutie leest krijgt heel makkelijk de indruk dat de Franse staat alomtegenwoordig en almachtig was. Zonder in impressionistische of sentimentele schilderijen van het dagelijkse leven te vervallen, houdt Olwen Hufton deze mythe tegen het licht op basis van degelijk archiefonderzoek over bijvoorbeeld de onmacht van de gendarmes tegenover dieven, bendes en oproerkraaiers.

5. Maarten Kuitenbrouwer, *Nederland en de opkomst van het moderne imperialisme. Koloniën en buitenlandse politiek 1870-1902* (Amsterdam 1985)

Achteraf gezien is het verbazingwekkend hoe lang het beeld van Nederland als 'nobe' koloniale mogendheid stand heeft gehouden: Nederland had wél het prestige van een wereldrijk, maar níet het besmette blazoën van een heerszuchtig of geldgierig modern imperium. Nog decennia na de politieke acties, de onafhankelijkheid van Indonesië en het 'verlies' van Nieuw-Guinea veranderde het beeld van Nederland in handboeken over de buitenlandse politiek nauwelijks. Een bekend handboek uit de jaren zeventig over de Nederlandse buitenlandse politiek lost de onoverbrugbare kloof tussen feit en fictie ten aanzien van de Nederlandse dekolonisatie van Nederlands Indië op een bijna schelmse manier op. Om de Nederlanders als nuchtere kooplieden en principiële pleitbezorgers van het volkenrecht, wars van grandeur en machtspolitiek op hun voetstuk te laten, beperkte de auteur zich voor de eerste twintig jaar na de oorlog tot de Nederlandse politiek ten aanzien van NAVO en Europa: "over de dekolonisatie was al genoeg geschreven". Na Multatuli is de Utrechtse historicus Maarten Kuitenbrouwer mijns inziens degene die deze nationale mythe adequaat naar het rijk der fabelen heeft verwezen. Hoewel dit heilige huisje misschien wel de enige echte Nederlandse *Historikerstrijd* opleverde, is het betoog ingetogen en evenwichtig.

Elke student die meent dat het schrijven van een *status quaestionis* bijzaak is zou Kuitenbrouwers oerdegelijke en toch leesbare historiografische afweging tussen imperialisme als Europese trend en Nederlandse specificities moeten lezen. Hoewel

het boek chronologisch opgebouwd is, gaat de argumentatieve rode draad in zijn betoog over het Hollandse pendant van het moderne imperialisme tussen 1870 en 1902 nooit verloren. Aan het eind van het boek is bewezen dat sociaaldarwinistische ideeën en een imperialistische mentaliteit vooral met betrekking tot Atjeh en Zuid-Afrika voor Nederland niet wezensvreemd waren. Toch blijven ook de conclusies afgewogen en genuanceerd, zonder schreeuwerige betweterij.

Wat deze vijf boeken achteraf bezien met elkaar verbindt is de ambitie om bij de opbouw van het betoog niet de weg van de minste weerstand te volgen, maar een weloverwogen structuur te ontwerpen die de plot van het verhaal maximaal ondersteunt en toch de lezer pas bij het hérlezen opvalt.

(advertentie)

GOLLUM

Antiquariaat Gollum
Een bezoek zeker waard!
Voorraad kunstboeken, klassieken, Ned. Literatuur;
specialist in oude landkaarten en oude prenten
Van Welderenstraat 41, 6511 MC Nijmegen

Lettres Provinciales

Hans Bots decaan-af

Met ingang van september aanstaande gaat prof.dr. J. Bots met emeritaat. De afgelopen jaren (sinds 2000) was Bots, hoogleraar cultuurgeschiedenis, decaan van de Faculteit der Letteren. Hij wordt opgevolgd door prof.dr. Paul Sars.

Bots gaat bij wijze van pensionering een onderzoek doen naar de correspondentie tussen Europese wetenschappers in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw; tevens hervat hij zijn onderzoek naar Pierre Bayle. Hij verhuist hiervoor naar Parijs.

Stadsgeschiedenis Nijmegen rolt bijna van de persen

In september 2005 is het eindelijk zover. Dan verschijnt *Nijmegen, Geschiedenis van de oudste stad van Nederland* in drie gebonden delen (1500 pagina's), onder redactie van dr. W.J.H. Willemsen (oudheid), dr. J.Kuys (middeleeuwen), prof.dr.J.Bots (nieuwe tijd) en dr. J.Brabers (negentiende & twintigste eeuw). Aan het werk is vanaf 1999 gestaag gewerkt, waarbij de afdeling geschiedenis tot onderzoekscollages aan toe een grote bijdrage heeft geleverd. De werkzaamheden zijn op tijd voltooid om het boek uit te brengen in het Nijmegen2000-jubileumjaar.

Bestellen kan bij de boekhandel (prijs € 75,- bij voorintekening, na 1 september € 85,-, ISBN 90 6611 230 1).

Oproep Johanna W.A. Naberprijs

In december 2005 wordt voor de zevende maal de Johanna W.A. Naberprijs uitgereikt voor de beste afstudeerscriptie op het gebied van vrouwengeschiedenis. Deze prijs wordt uitgelooft door het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV) en de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis (VVG) met als doel het onderzoek op het gebied van vrouwengeschiedenis te bevorderen. De prijsuitreiking vindt plaats tijdens de viering van het zeventigjarig bestaan van het IIAV, hoogstwaarschijnlijk op vrijdag 2 december. De prijs is genoemd naar Johanna Wilhelmina Antoinette Naber (1859-1941), schrijfster van talrijke historische studies en één van de oprichtsters van het Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging in 1935.

Als je een scriptie op dit gebied hebt geschreven kun je meedingen naar deze prijs waar € 1.000 mee te verdienen valt. Iedereen die aan een Nederlandse universiteit of hogeschool een afstudeerscriptie op het gebied van vrouwengeschiedenis heeft geschreven, komt in aanmerking voor deze prijs. Je hoeft geen historicus te zijn, als het onderwerp van de scriptie maar betrekking heeft op vrouwengeschiedenis. Je scriptie moet afgerond zijn tussen 1 mei 2002 en 1 september 2005. Kijk voor meer informatie en een deelnameformulier op www.iiav.nl/naberprijs/ of www.vrouwengeschiedenis.nl.